

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

МАЛЕОНЧУК ГАЛИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 94(477.82-25) «1919/1939»:32:33:008

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ, СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ТА
КУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК ЛУЦЬКА У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД
(1919–1939 РР.)**

07.00.01 – історія України

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Луцьк – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі всесвітньої історії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор історичних наук, доцент
Шваб Анатолій Георгійович,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки,
декан історичного факультету.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, доцент
Скакальська Ірина Богданівна,
Кременецька обласна
гуманітарно-педагогічна академія
імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри української філології
та суспільних дисциплін;

кандидат історичних наук, доцент
Давидюк Руслана Петрівна,
Рівненський державний гуманітарний університет,
доцент кафедри історії України.

Захист відбудеться «3» лютого 2016 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 32.051.03 у Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки за адресою: 43021, м. Луцьк, вул. Шопена, 24, ауд. 106.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки за адресою: 43021, м. Луцьк, вул. Винниченка, 30 а.

Автореферат розісланий « » грудня 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. В. Надольська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Міжвоєнний період в історії Луцька вирізняється низкою особливостей, які були обумовлені входженням Західної Волині разом із частиною інших західноукраїнських земель до складу Польщі. Інкорпорація територій, на яких домінувало українське населення, супроводжувалася не лише природними інтеграційними процесами, а й активним втручанням Польської держави у всі сфери політичного, економічного, соціального, культурного та релігійного життя. Результатом такої політики стала помітна зміна загального образу провінційного міста на польський політичний, соціально-економічний та культурний центр Волині. З одного боку, дослідження характеру таких перетворень, висвітлення впливу цих змін на всі сфери життєдіяльності міста є важливим ключем до розуміння політики польської влади щодо національних меншин зокрема та національної політики загалом. З іншого боку, попри політичний підтекст, досвід міжвоєнного Луцька є прикладом міжнаціонального співжиття та багатонаціонального міського укладу. Дослідження під таким кутом зору суттєво збагачує історію Луцька та розкриває не досліджені донині аспекти.

Актуалізує тему й рівень її наукової розробки. Наявні дослідження лише частково розкривають тему суспільно-політичного, соціально-економічного та культурного розвитку Луцька в 1919–1939 рр. У більшості з них місто розглянуто в контексті історії Волині міжвоєнного періоду. Лише деякі публікації безпосередньо стосуються певних аспектів теми, таких як діяльність окремих громадських організацій, установ та інституцій, закладів освіти, охорони культурних пам'яток. Отже, вибір теми та її актуальність зумовлені потребою комплексного об'єктивного дослідження тих історичних процесів, що мали місце в Луцьку впродовж 1919–1939 рр.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація написана в межах регіональної програми розвитку культури, мистецтва і туризму в області на 2011–2015 рр., затвердженої рішенням Волинської обласної ради 3 березня 2011 р., протокол № 3/13; регіональної програми соціально-культурного розвитку національних меншин на 2013–2017 рр., затвердженої рішенням Волинської обласної ради від 21 грудня 2012 р., протокол № 14/12; наукової теми кафедри всесвітньої історії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки «Соціально-економічні та політичні проблеми європейської історії», затвердженої протоколом № 5 від 13 листопада 2014 р.

Мета дослідження – комплексно дослідити суспільно-політичний, соціально-економічний та культурний розвиток Луцька в 1919–1939 рр.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

- розкрити стан наукового вивчення теми, її джерельну базу та методологічні засади дослідження;
- з'ясувати етапи становлення та нормативно-правове підґрунтя функціонування органів державної влади та самоврядування в Луцьку в 1919–1939 рр.;

- дослідити форми та скерованість громадсько-політичної активності різних етнічних груп населення міста;
 - проаналізувати структуру й характер міського господарства, визначити рівень економічного розвитку Луцька в складі Другої Речі Посполитої;
 - відстежити етносоціальні та демографічні зміни в Луцьку впродовж міжвоєнного періоду;
 - висвітлити рівень розвитку та стан соціально-побутової сфери міста в 1919–1939 рр.;
 - охарактеризувати Луцьк як центр мистецького життя Волинського воєводства;
 - проаналізувати систему шкільництва міжвоєнного Луцька, роль польської влади та громадськості в справі поширення освіти серед мешканців міста;
 - вивчити діяльність релігійних громад Луцька в 1919–1939 рр.
- Об'єктом дослідження* виступають трансформаційні процеси у волинському соціумі 20–30 рр. ХХ ст.

Предмет дослідження – суспільно-політичні, соціально-економічні та культурні зміни в Луцьку 1919–1939 рр.

Хронологічні межі дисертації окреслені періодом 1919–1939 рр. Нижня межа датується травнем 1919 р., коли Луцьк опинився під контролем польських військ, а згодом став адміністративним центром Волинського воєводства. Верхньою хронологічною межею дисертації є вересень 1939 р., коли до Луцька вступили радянські війська, що в подальшому зумовило приєднання Волині до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки. Такий часовий проміжок можна вважати значущим і достатнім для можливості виокремлення тенденцій та особливостей суспільно-політичного, соціально-економічного та культурного розвитку Луцька у складі Другої Речі Посполитої.

Територіальні рамки дослідження охоплюють територію міста Луцька в адміністративних межах 1919–1939 рр.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

- *уперше* здійснено комплексне дослідження історії Луцька 1919–1939 рр.; проаналізовано структуру та характер міського господарства, рівень і тенденції його економічного розвитку; на підставі залучення комплексних статистичних даних, їх аналізу цілісно відтворено етносоціальні та демографічні процеси в міжвоєнному Луцьку; уведено до наукового обігу інформацію про розвиток соціально-побутової сфери міста;
- *уточнено* особливості становлення й функціонування органів державної влади та самоврядування в Луцьку 1919–1939 рр.; форми прояву громадського життя різних етнічних груп населення міста;
- *подальшого розвитку* в дисертації набули питання щодо становлення органів польської влади та самоврядування в Луцьку, що відбувалося в умовах військової, політичної та економічної нестабільності Польської Республіки міжвоєнного періоду; впливу національної політики польського уряду на зміну кількості та структури населення Луцька в 1919–1939 рр.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що наведені в дисертації факти, висновки та узагальнення можуть бути використані при підготовці узагальнювальних праць з історії Волині, України та Польської Республіки. Матеріали дослідження можна використовувати в дидактичних цілях при підготовці уроків у школі, лекційних та семінарських занять у вищих навчальних закладах під час розгляду відповідних тем із нормативних курсів «Історія України», «Всесвітня історія». Наведені в дисертації факти, висновки й узагальнення можуть стати корисними в краєзнавчій та екскурсійній роботі.

Апробація результатів дослідження. Положення дисертації доповідалися на семи наукових конференціях, інших наукових зібраннях, а саме: IX Буковинській міжнародній історико-краєзнавчій конференції (м. Чернівці, 25 жовтня 2013 р.); I Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми розвитку українського мистецтва: культурологічний, мистецтвознавчий, педагогічний аспекти» (28 березня 2014 р., м. Луцьк); VIII Міжнародній науково-практичній конференції студентів та аспірантів «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (14–15 травня 2014 р., м. Луцьк); Міжнародній науково-практичній конференції «Пріоритети сучасних суспільних наук у трансформаційних умовах» (26–27 вересня 2014 р., м. Львів); Шостих всеукраїнських драгоманівських читаннях молодих істориків «Україна в європейській та світовій історії: актуальні проблеми сучасного наукового та освітнього дискурсу» (30 жовтня 2014 р., м. Київ); Міжнародній науковій конференції «Проблеми гуманітарних та суспільно-економічних наук – 2014» (м. Будапешт, 15 листопада 2014 р.); 52-й Всеукраїнській науковій історико-краєзнавчій конференції, присвяченій 25-річчю з часу створення Волинської обласної організації Національної спілки краєзнавців України (м. Луцьк, 20 листопада 2014 р.); Науково-практичній конференції «Любартівські читання» (присвяченій 930-й річниці першої писемної згадки про місто Луцьк та 30-й річниці створення Державного історико-культурного заповідника у місті Луцьку) (22 травня 2015 р.).

Результати дисертації оприлюднювалися під час фестивалів науки у Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки протягом 2012–2015 рр., обговорювалися на засіданнях кафедр всесвітньої історії та нової і новітньої історії України цього університету протягом 2012–2015 рр.

Публікації. Основні положення дисертації відображено в 11 публікаціях: сім – у наукових фахових виданнях, зокрема дві – у збірниках, що входять до міжнародних наукометричних баз даних; чотири – в інших наукових виданнях та матеріалах наукових конференцій.

Структура дисертації. Робота складається з переліку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів (11 підрозділів), висновків, списку використаних джерел (480 позицій), 19 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 250 сторінок, із них основний текст – 182 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено її мету, завдання, об'єкт і предмет, хронологічні та територіальні межі, з'ясовано наукову новизну й практичне значення одержаних результатів, подано інформацію про їх апробацію.

У **першому розділі «Історіографія, джерельна база та методологія дослідження»** розкрито рівень висвітлення проблеми, схарактеризовано опрацьовані джерела, методологічні засади дисертації.

Підрозділ 1.1 «Стан наукової розробки теми» присвячений з'ясуванню рівня її історіографічного дослідження. В основу аналізу історіографії досліджуваної теми покладено хронологічно-проблемний принцип із поділом на українську та зарубіжну історичні наукові традиції.

Хронологічно історіографію дослідження можна поділити на три періоди: 1920–1930-ті рр.; 1950–1980-ті рр.; 1990-ті рр. – до нинішнього часу.

Українська історіографія міжвоєнного періоду представлена роботами з історії міста, що мали пам'яткознавчий характер, авторами яких є А. Дублянський, Л. Маслов.

Публікації 1950–1980-х рр., у яких висвітлено окремі аспекти з історії Луцька в міжвоєнний період, представлені роботами П. Яковенко, П. Борковського, Н. Бурчака, Б. Заброварного, А. Макаrchука, Р. Оксенюка. Серед головних тем, на яких зосереджувалась увага цих авторів, були комуністичний та робітничий рух.

Суттєво розширюється тематика наукових досліджень у 1990-х рр. Цьому сприяли і популярність регіональної тематики, і багаті міжвоєнні фонди Волинського обласного держархіву. У 1991 р. вийшла у світ «Історія Луцька» О. Михайлюка та І. Кічия, у якій окремий розділ присвячено Луцьку 1920–1930-х рр. Тема становлення й функціонування органів польської влади та самоврядування в Луцьку 1919–1939 рр. відобразилася в загальноволинських дослідженнях Я. Мартинюк, Ю. Крамара, О. Дем'янюка, О. Юхимюк, С. Гладишука. Історія правоохоронної системи в Луцьку міжвоєнного періоду розглянута в дослідженнях О. Разиграєва. Вагомий внесок у дослідження суспільно-політичних процесів на Волині та Луцьку здійснили М. Кучерепа, Р. Давидюк, Ю. Крамар, Б. Ярош, Я. Ярош, І. Гаврилів, І. Скакальська, М. Філіпович, С. Пономаренко, Б. Савчук, М. Миць, Т. Раєвич, І. Цимбалюк, В. Шабаровський. Окремо слід відзначити ґрунтовні монографії, присвячені різним аспектам розвитку Волині цього періоду, а саме: національній політиці Польщі та суспільно-політичним і культурно-освітнім процесам (Ю. Крамар); ролі представників української інтелігенції в суспільно-політичному житті Волині (Р. Давидюк); впливу національної еліти на політичне життя Волинського воєводства та Луцька зокрема (І. Скакальська). Серед авторів, які звертаються до дослідження економічних процесів міжвоєнної Польщі, Волині та опосередковано Луцька, слід відзначити публікації А. Шваба, В. Литвинюк, Я. Шабали, Б. Заброварного, В. Вісіна, І. Скакальської, А. Свинчука, О. Бурунової, В. Гринчуцького, О. Князькова та Т. Никитюк.

Предметом окремих наукових зацікавлень дослідників стала також тема етнодемографічних змін на Волині в 1920–1930-х рр., над якою працювали М. Кучерепа, А. Шваб, В. Марчук.

Окремим сегментом у дослідженні міжвоєнної історії Луцька стала культурна сфера. Різним аспектам цієї теми присвячені праці М. Кучерепи, Ю. Крамара, О. Гаврилюка, Л. Понедельнік, Л. Шваб, Н. Кінд-Войтюк, М. Філіпович, С. Шульги, В. Панасюка, Н. Пушкар, О. Ошуркевича, С. Кучерепи (Степанюк), І. Несторук, П. Шиманського, О. Михайлишин, В. Пясецького, Б. Колоска, І. Абрамюк, М. Костюка, В. Борщевича.

У зарубіжній науковій літературі історія суспільно-політичного, соціально-економічного та культурного розвитку Луцька 1919–1939 рр. не була належно висвітлена. Виняток становлять публікації насамперед польських, а також деяких чеських та російських науковців, що здебільшого розкривають окремі аспекти досліджуваної теми в контексті історії Волині та Другої Речі Посполитої. До таких слід віднести праці польських краєзнавців міжвоєнного періоду А. Войнича, М. Орловича; видання 1930-х рр. «Польської шкільної матиці», присвячені діяльності цього товариства на Волині, а також збірник статей до 10-річчя чеської школи в Луцьку. Питання боротьби польської влади з комуністичним рухом у 1934 р. висвітлене в публікації Б. Пясецького.

Серед наукового доробку польських істориків кінця 1970–1980-х рр. слід відзначити публікації, в яких досить ґрунтовно аналізується національна політика Польщі щодо українського, єврейського, чеського та німецького населення А. Хойновського й М. Папежинської-Турек.

Багата на дослідження волинської та суміжної міжвоєнної тематики польська історіографія 1990-х–2000-х рр. Передусім слід відзначити роботи В. Менджецького, присвячені суспільно-політичним, економічним і культурним процесам у Волинському воєводстві та місті Луцьку.

Важливе значення для розуміння загальнопольських економічних процесів мають праці авторитетних польських дослідників З. Ландау, Є. Томашевського та Я. Єзерського; політичного життя – І. Геровської-Кавлаур, В. Козири, І. Ліпович та Я. Баб'яка; військової історії – М. Ябловського; культури – Я. Савицької, А. Перетьяковича, Я. Вацуліка.

Підсумовуючи аналіз історіографії дослідження, слід зауважити, що, попри нагромадження значного пласту наукової літератури з різних аспектів розвитку міжвоєнної Волині та міста Луцька, ця тема не знайшла комплексного висвітлення в сучасних вітчизняних і зарубіжних історичних працях.

У **підрозділі 1.2 «Джерельна база»** схарактеризовано джерела, використані в процесі написання дисертації.

Архівну джерельну основу дослідження склали матеріали Державного архіву Волинської області. Значна кількість матеріалів міститься у фонді 158 (Магістрат міста Луцька, м. Луцьк Волинського воєводства, 1919–1939 рр.), фонді 36 (Луцьке повітове староство, м. Луцьк Волинського воєводства, 1919–1939 рр.) та фонді 46 (Волинське воєводське управління Міністерства внутрішніх справ, м. Луцьк Волинського воєводства, 1921–1939 рр.), де зберігаються протоколи засідань

міської ради та магістрату Луцька різних років, звіти роботи відділів магістрату й інших установ, листування міських органів самоуправління з повітовою та воєводською владою, різними громадськими організаціями й приватними особами, статuti товариств та звіти їх діяльності, списки установ, підприємств, громадських організацій, закладів освіти й ін.

Окрім зазначених вище фондів Держархіву Волинської області, в дослідженні окремих аспектів теми були використані вузькопрофільні архівні зібрання. Для дослідження економічних процесів у Луцьку 1919–1939 рр. залучено документи фонду 31 (Перше Луцьке фінансове управління, м. Луцьк Волинського воєводства, 1921–1939 рр.) та фонду 34 (Волинська фінансова палата, м. Луцьк Волинського воєводства, 1920–1939 рр.). У процесі дослідження громадського життя були використані фонди 63 (Управа товариства прихильників православної освіти та охорони традицій православної віри імені Петра Могили, м. Луцьк Волинського воєводства. 1931–1939 рр.) та 190 (Луцьке товариство ім. Лесі Українки, м. Луцьк Волинського воєводства. 1929–1939 рр.). Інформація про організацію й роботу шкіл міста протягом міжвоєнного періоду була доповнена матеріалами з фондів 21 (Луцька єврейська приватна змішана школа імені Ш. Алейхема, м. Луцьк Волинського воєводства, 1926–1939 рр.), 38 (Луцький шкільний інспекторат Волинської шкільної кураторії, 1920–1939 рр.), 286 (Луцька єврейська релігійна гміна, м. Луцьк Волинського воєводства, 1920–1939 рр.).

Для вивчення впливу національної політики Другої Речі Посполитої на життя Луцька в 1919–1939 рр. було використано низку документів із фондів Центрального державного історичного архіву України, м. Львів: 351 (Українське селянсько-робітничє соціалістичне об'єднання (Сельроб), м. Львів. 1926–1932 рр.), 392 (Українська парламентська репрезентація в польському сеймі і сенаті, м. Варшава. 1922–1938 рр.), 492 (Президія Ради Міністрів Польщі, м. Варшава. 1918–1939 рр.), 493 (Міністерство внутрішніх справ, м. Варшава. 1918–1939 рр.).

Під час підготовки дисертації опрацьовано низку матеріалів зі збірок державних архівів Львівської (фонд 1 (Львівське воєводське управління, м. Львів. 1921–1939 рр.) та Рівненської (фонди 30 (Рівненське повітове староство, 1919–1939 рр.), 31 (Магістрат міста Рівного, м. Рівне Волинського воєводства, 1919–1939 рр.), 156 (Здолбунівське повітове староство, 1919–1939 рр.), 478 (Українська парламентська репрезентація Волині, м. Рівне, 1922–1939 рр.), 479 (Волинське українське об'єднання (ВУО), 1930–1939 рр.), 481 (Український клуб «Рідна хата» в Рівному, 1931–1939 рр.)) областей, що дали змогу доповнити дослідження даними про діяльність української, єврейської, чеської та російської громад у Луцьку.

Фонди Архіву актів нових у Варшаві містять багату інформацію про політичне та культурне життя міжвоєнного Луцька. Були використані фонди 9 (Міністерство внутрішніх справ у Варшаві, 1918–1939 рр.), 14 (Міністерство віросповідання та народної освіти у Варшаві, 1917–1939 рр.) та 1181 (Воєводське управління в Луцьку, 1920–1939 рр.).

Окрему групу джерел становлять опубліковані документи, матеріали та статистичні збірники: «Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej», «Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej», «Mały Rocznik Statystyczny», «Pierwszy powszechny spis

Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 września 1921 r.», «Drugi Powszechny Spis Ludności z dnia 9 grudnia 1931 r.», «Łuck w świetle cyfr i faktów na rok 1926», «Województwo Wołyńskie w świetle liczb i faktów», «Monografia stosunków wyznaniowych w województwie Wołyńskim».

Важливим джерелом для написання роботи стали спогади. Особливою інформативністю вирізняються спогади учнів Української гімназії в Луцьку, зокрема О. Левчанівської. Життя польських урядовців вдало описує О. Черневич.

У процесі написання дослідження було використано різні періодичні видання того часу (польськомовні «Życie Wołynia», «Dziennik Wołyński», «Wołyń», «Przegląd Wołyński», «Wołyńskie wiadomości rzemieślnicze», «Głos Wołyński», «Głos Wołynia», «Ziemia Wołyńska», «Miesięcznik Diecezjalny Łucki» та українськомовні «Волинське слово», «Українська нива»).

Отже, джерельна база дослідження суспільно-політичного, соціально-економічного та культурного розвитку Луцька міжвоєнного періоду (1919–1939 рр.) достатньо репрезентативна для проведення наукового дослідження.

У **підрозділі 1.3 «Методологічні засади дослідження»** схарактеризовано методологічні основи та методи дослідження.

Теоретико-методологічною основою дисертації стали принципи історизму, об'єктивності, взаємного доповнення загальнонаукових та спеціальних методів; опори на історичні джерела, наукового плюралізму.

Завдання роботи виконувалися за допомогою поєднання загальнонаукових та спеціальних історичних методів дослідження. Із-поміж загальнонаукових використано методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції, системного аналізу, статистичного спостереження, порівняння, систематизації.

Для написання дисертації залучено спеціальні історичні методи. Так, завдяки використанню історико-ситуаційного методу було виявлено постійну залежність усіх сфер життя Луцька в 1919–1939 рр. від державної політики в різних галузях. За допомогою історико-генетичного методу відтворено причинно-наслідкові зв'язки та закономірності між економічною, національною, культурною політикою Другої Речі Посполитої і їх результатами, що відобразилися в історії Луцька. Використання хронологічного методу дало змогу викласти події в чіткій хронологічній послідовності. У нашому випадку застосування цього методу зумовлене хронологічно-проблемним принципом викладення матеріалу основної частини. Окрім того, проблемно-хронологічний метод дав змогу визначити етапи становлення польської влади в Луцьку, періоди економічного розвитку міста. При підготовці дисертації використовувалися методи кліометрії та статистичного моделювання, за допомогою яких проведено аналіз основних показників, покладених в основу аналітично-доказової бази дослідження, зокрема з питань демографічних змін у Луцьку протягом 1919–1939 рр. та економічного розвитку міста. Метод історичної реконструкції використано для відтворення й розуміння історичних обставин, що вплинули на суспільно-політичний, соціально-економічний та культурний розвиток тогочасного Луцька.

У **другому розділі «Влада та громадсько-політичні інститути»** схарактеризовано етапи становлення й нормативні засади функціонування органів

влади та самоврядування, висвітлено основні форми й особливості діяльності політичних партій та громадських організацій у Луцьку в 1919–1939 рр.

У **підрозділі 2.1** «*Органи влади та місцевого самоврядування*» розкрито основні етапи становлення польської влади в Луцьку протягом 1919–1921 рр.: перший – від весни 1919 р. до осені 1920 р. – супроводжувався вступом польських військ та встановленням військового контролю над містом; другий – осінь 1920 р. – зима 1921 р. – представлений як перехідний: Луцьк тоді перебував у складі Волинського округу; третій – лютий 1921 р. – закінчився створенням Волинського воєводства з центром у Луцьку. Саме від цього часу в місті остаточно запровадилася система цивільної влади Другої Речі Посполитої.

Представницьким та розпорядчим органом міського самоврядування в Луцьку в 1919–1939 рр. була міська рада. Вона складалася з радних – депутатів, обраних мешканцями міста. Їх число визначалося залежно від кількості населення. У Луцьку протягом міжвоєнного періоду склад міської ради збільшився від 24-х до 32 радних, більшість із яких були євреями. Досить швидко у міській раді зростала кількість поляків. До сфери діяльності міської ради належали: вибір членів міського управління та спеціальних комісій, ухвалення правил проведення засідань ради, встановлення кількості міських службовців та їх заробітної плати, ухвалення статуту та службових обов'язків; ухвалення рішень щодо міської нерухомості; розгляд питань про позики для міста; встановлення тарифу на комунальні послуги; зміна назв вулиць та площ міста, подання пропозицій щодо зміни його кордонів тощо.

Виконавчим органом міського самоврядування був магістрат, що з 1933 р. мав назву міського управління. Головою магістрату був бурмістр, а від 1924 р., часу виділення Луцька з повітового підпорядкування, ним став президент міста. До компетенції міського управління входило таке: підготовка всіх справ, які розглядалися в міській раді; встановлення плану виконання бюджету; ухвалення правил для регулювання власної діяльності; встановлення тарифів за користування міськими підприємствами та закладами, транспортом; установа способів виконання рішень міської ради щодо міської нерухомості, створення чи реорганізації закладів та підприємств; розгляд і затвердження всіх угод, укладених на публічних аукціонах; вирішення питань щодо необхідності незапланованих видатків із бюджету міста та ін. Станом на 1934 р. до складу міського управління (магістрату) входили такі відділи (з підвідділами): загальний (організаційний, статистичний, правничий, господарський, освіти і культури, інспекції та контролю); адміністративний (загальноадміністративний, карно-процесуальний, військовий, реєстрації та руху населення); фінансовий відділ (господарсько-фінансовий, інвентаризації міського майна, рахунково-касовий, податковий); опіки та громадського здоров'я (суспільної опіки та здоров'я, ветеринарний); технічний (загальнотехнічний, регуляційно-вимірювальний, будівництва, доріг, мостів та каналів).

У своїй діяльності вони керувалися такими нормативними актами: постановами щодо міського самоврядування генерального комісара східних земель 1919 р., постановою Ради міністрів Другої Речі Посполитої «Про часткову зміну

устрою територіального самоврядування» від 1933 р., а також регіональними правилами й інструкціями для функціонування міської ради та управління.

Міське самоврядування Луцька контролювалося з боку польської адміністрації в особах воєводи та старости.

Упродовж міжвоєнного періоду в Луцьку зосереджувалися воєводські, повітові та міські органи судочинства й поліції, пожежної безпеки, різні державні установи та інституції.

У **підрозділі 2.2 «Політичні партії та громадські організації»** схарактеризовано діяльність політичних партій та громадських організацій міста.

У 1919–1939 рр. Луцьк був адміністративним центром, де зосереджувалося активне суспільно-політичне життя Волині. На його перебіг помітний вплив мав багатонаціональний склад населення міста. Кожна національна громада активно відстоювала свої культурні, економічні та політичні права перед польською владою, зберігала й поширювала власні культурні традиції. Громадські організації Луцька були різні за формою (партії, товариства, союзи, адміністративні самоврядні утворення), метою (політичні, економічні, культурні, доброчинні), а також характером діяльності (легальні й нелегальні).

Єврейська громада мала замкнутий характер через свої культурно-релігійні особливості й утворила власну адміністративну одиницю на території міста – Луцьку єврейську релігійну гміну. Серед єврейських політичних організацій, що діяли в Луцьку в 1919–1939 рр., були Луцьке відділення Сіоністської організації в Польщі, Польський загальноєврейський робітничий союз у Литві, Польщі та Росії («Бунд»), Центральна організація євреїв-ортодоксів у Польщі та Сіоністська єврейська релігійна організація ортодоксів у Польщі «Мізрахі» («Духовний центр»). У Луцьку міжвоєнного періоду існували різні громадські об'єднання євреїв. Серед них: «Тарбут» («Культура»), «Культур-ліга», «Свобода», луцьке відділення Об'єднання єврейських шкіл у Польщі, «Талмуд-Тора», «Бет Лехем» («Дім хліба»), «Лінас Хацедек» («Доступний нічліг»), Товариство опіки над єврейськими сиротами, Єврейське товариство охорони здоров'я, Палестинське еміграційне товариство, Союз орендарів міста Луцька, Луцький окружний союз єврейських ремісників, Союз купців та ін.

Незважаючи на те, що євреї становили більшість населення Луцька, вирішальну роль у житті міста відігравали поляки, і їхній вплив посилювався до кінця міжвоєнного періоду. У місті діяли різноманітні польські громадські організації: політичні, економічні, культурні, освітні, філантропічні, релігійні. Серед них: Товариство «Польський дім», «Польська шкільна матиця», Товариство громадської праці жінок, відділення Польського Червоного Хреста, Луцьке римо-католицьке товариство доброчинності та ін. Серед польських політичних організацій у місті діяли Безпартійний блок співпраці з урядом, невелику кількість прихильників серед лучан мали «Табір Великої Польщі», Польська соціалістична партія, Польські народні партії «П'яст» та «Визволення».

У міжвоєнний період у Луцьку діяли такі українські організації, як Луцька повітова «Просвіта», Товариство імені Лесі Українки, Товариство імені Петра Могили. Ці організації обстоювали перед польською владою право вільного

вживання української мови в суспільно-політичній, господарській та культурній сферах; українське національне шкільництво та демократизацію народної освіти; свободу слова, преси, віросповідань; вільний доступ українців до надбань національної та світової культури. Українськими політичними партіями, що активно діяли в Луцьку в 1920–1930-х рр., були: Українська парламентська репрезентація, Українське народно-демократичне об'єднання, Українське селянсько-робітничє об'єднання, Волинське українське об'єднання.

Менш численні національні меншини міста не мали значного впливу на громадське життя міста.

Окрім легальних громадських організацій, у Луцьку діяли і нелегальні. Серед них Комуністична партія Західної України та Організація українських націоналістів.

У **третьому розділі «Соціально-економічний розвиток»** репрезентовано етносоціальні та демографічні процеси, що мали місце в Луцьку в 1919–1939 рр., структуру та характер економіки міста й діяльність органів влади, самоврядування та громадських організацій щодо розвитку соціальної сфери.

У **підрозділі 3.1 «Етносоціальні та демографічні процеси»** досліджено структуру населення Луцька в 1920–1930-х рр. та причини, що впливали на її зміну.

Входження Луцька до складу Польської держави та надання йому статусу воєводського центру помітно вплинуло на характер демографічних й етносоціальних процесів у місті. Аналіз даних двох загальнопольських переписів населення 1921-го та 1931 рр. і проміжної офіційної статистики засвідчують значні зміни національного складу лучан та помітний вплив на ці тенденції міграційних процесів.

Кількість населення Луцька в 1921 р. становила 21 157 осіб. У 1931 р. цей показник зріс до 35 554 осіб, а в 1939 р. – до 43 371 особи. Збільшення кількості населення Луцька в міжвоєнний період мало кілька причин: природний приріст, приєднання навколишніх територій до міста, політика влади щодо переселення на Волинь польського населення з інших воєводств.

Важливим елементом дослідження демографічних та етносоціальних процесів у Луцьку 1920–1930-х рр. є аналіз змін конфесійного складу його населення. За 10 років співвідношення основних конфесійних груп різко змінюється: питома вага юдеїв зменшується, а римо-католиків – зростає. За 10 років частка юдеїв у місті зменшилася на 21 %, натомість збільшилася на 14 % частка римо-католиків, на 4 % – православних, на 3 % – представників інших віросповідань. Що стосується зменшення частки євреїв, то основною причиною цього була активна еміграція представників цієї громади за межі Польщі. Зростання майже втричі кількості римо-католиків пояснюється значною міграцією поляків із інших воєводств та приєднанням до міста навколишніх сіл, де проживало чимало представників цієї національності. Зростання майже вдвічі кількості православних обумовлено також приєднанням до міста навколишніх сіл, де українці, росіяни та чехи, які себе також часто ідентифікували як православні, становили майже 30 % жителів.

Характер зайнятості лучан мав виразні національні особливості. Більшість поляків були залучені в органах влади, самоуправління, освітньої сфери. Українці, за винятком представників інтелігенції, які працювали в різних громадських

організаціях, домінували в сільському господарстві та ремісництві. Більшість євреїв жила з дрібного ремесла та торгівлі (близько 80 %).

У **підрозділі 3.2 «Економічний розвиток»** проаналізовано економічні процеси в Луцьку досліджуваного періоду.

В економічному розвитку Луцька 1919–1939 рр. можна виділити кілька періодів. Перший з них – 1919–1921 рр. – характеризується як перехідний етап пристосування до мирного життя після війни та переорієнтації Луцька на нові соціально-економічні умови. Другий – 1921–1929 рр. – став періодом відбудови міського господарства. Третій етап – 1929–1933 рр. – позначений впливом світової економічної кризи, яка негативно відбилася на економічній та соціальній сфері. Четвертий – 1933–1939 рр. – період повільної модернізації й розширення території міста.

Характер та темпи економічних перетворень міста були тісно пов'язані із загальнопольськими тенденціями та адміністративним статусом, що безпосередньо позначилося на зайнятості його мешканців.

Основу економіки міста складали невеликі комунальні та приватні заклади. Комунальна власність була репрезентована земельними наділами та дрібними підприємствами й установами. Серед них були міська електростанція, бійня, лазня, торгові зали, ринок для продажу тварин, рільниче господарство, театр та кінотеатр.

Приватні підприємства Луцька в 1919–1939 рр. здебільшого належали до дрібної промисловості. Низькі темпи розвитку промислового виробництва та інших сфер зайнятості в місті зумовлювали існування розгалуженої мережі ремісничих майстерень.

Важливим елементом економічного життя Луцька була кооперація. Для обслуговування мешканців міста діяли банки та ощадні каси.

Помітний вплив на рівень життя мешканців міста та економічний поступ Луцька в цілому мала світова економічна криза, яка в Польщі тривала впродовж 1929–1935 рр. Період кризи в Луцьку характеризувався зменшенням кількості промислової продукції та рівня прибутків населення, що займалося сільським господарством, збільшенням рівня безробіття та численними страйками.

Протягом 1920–1930-х рр. міська влада зосередила свою увагу на облаштуванні міських вулиць та площ, меліорації територій, розширенні транспортного сполучення.

У **підрозділі 3.3 «Соціально-побутова сфера та дозвілля»** охарактеризовано побутове обслуговування населення, охорону здоров'я, соціальну опіку, фізичну культуру, спорт, дозвілля лучан.

Характер перетворень у соціальній сфері, з одного боку, був стимульований набуттям містом воєводського статусу, з іншого – залежав від загального економічного становища й темпів зростання кількості міського населення.

Незважаючи на низький рівень розвитку системи медичного обслуговування Польщі, в Луцьку протягом 1919–1939 рр. загалом спостерігалися позитивні, хоч і недостатні зміни у сфері охорони здоров'я. Послуги з медичного обслуговування надавалися в повітовій, міській, інфекційній та єврейській лікарнях. У місті також

діяли клініки, в яких здійснювалися консультаційні прийоми, та міська амбулаторія. Міські медичні установи були як державної, так і приватної форми власності.

Важливою ланкою в наданні медичної та матеріальної допомоги незаможному населенню була соціальна опіка. Серед проблем, що існували в галузі охорони здоров'я та соціальної опіки в Луцьку, був брак фінансування для їх потреб, недостатня кількість лікарень та приміщень для них. Незадовільний санітарний стан міста зумовлював поширення різних інфекційних хвороб серед його мешканців. На рівні міської влади питання охорони здоров'я, соціальної опіки та санітарії вирішували відповідні відділи при органах влади та місцевому самоврядуванні, а також громадські організації. Санітарний нагляд та перевірку в місті здійснювали і спеціалізовані повітові та воєводські комісії. Досить поширеними були випадки спалаху епідемій інфекційних захворювань, спричинених відсутністю придатної до вживання питної води. Важливим етапом у забезпеченні міста водою стало будівництво водопроводу, яке тривало від 22 серпня 1934 р. до 1 квітня 1936 р. Паралельно із системою водопроводу створювали й міську каналізацію.

Важлива роль у розвитку соціально-побутової сфери міжвоєнного Луцька належала фізичному вихованню. На рівні міської влади за розвиток спорту відповідав міський комітет фізичного виховання та військової підготовки. Надзвичайно важливий внесок у розвиток фізичного виховання міста здійснили численні спортивні товариства та клуби, серед них: військовий спортивний клуб 24-го піхотного полку, спортивний клуб Луцької поліції, польське гімнастичне товариство «Сокіл», єврейський спортивний клуб «Гасмоней», клуб веслувальників «Теміда», спортивний клуб «Стир».

Окрім фізичного спортивного відпочинку, лучани в 1920–1930-х рр. проводили свій вільний час у читальнях, клубах, ресторанах, кав'ярнях, відвідували різні заходи, що їх улаштовували громадські товариства, органи влади та самоврядування.

Четвертий розділ «Культурне, освітнє та церковно-релігійне життя» репрезентує особливості розвитку мистецтва, організації освітнього середовища та діяльності релігійних громад Луцька в 1919–1939 рр.

У **підрозділі 4.1 «Культурно-мистецькі процеси»** висвітлено розвиток театру, музики, літератури, образотворчого мистецтва та пам'яткоохоронної справи в Луцьку протягом міжвоєнного періоду.

Найпопулярнішим видом мистецтва в Луцьку в міжвоєнний період був театр. Театральною діяльністю займалися і професіонали, й аматори з різних національних середовищ: українці, поляки, євреї, чехи. У 1924 р. в Луцьку було створено першу на Волині стаціонарну польську сцену – Луцький міський театр імені Ю. Словацького, що працював до червня 1926 р. Польський театр у Луцьку відновив свою діяльність у вересні 1930 р. і діяв безперервно до червня 1939 р. – Волинський воєводський театр із розташуванням у Луцьку. Виразником української культури в регіоні став створений у Луцьку в 1928 р. Волинський український театр, який очолив М. Певний. Для підтримки театральної справи в Луцьку було

створено Товариство польського театру, Волинське українське театральне товариство.

Поширювали музичну й танцювальну культуру серед населення міста різні товариства. Серед них Луцька повітова «Просвіта». Вже восени 1920 р. при музично-драматичній секції товариства в Луцьку виникає струнний оркестр та просвітянський хор. Успішною була й творчість окремих просвітянських солістів-бандуристів. Саме «Просвіта» збагатила волинське мистецтво талановитим хореографічним колективом, який отримав назву «Гурток українських танців та співу». Очолював його відомий балетмейстер В. Авраменко. Пропагандою музичної культури в 1930-х рр. займалася музична секція Волинського товариства підтримки театральної культури, а від 1937 р. Волинське музичне товариство. У міжвоєнний період луцька громада гостинно приймала в себе артистів з інших міст Польщі.

Художнє мистецтво в Луцьку міжвоєнного періоду не здобуло такої ж популярності, як театр чи музика. Перша на Волині професійна виставка творів образотворчого мистецтва в міжвоєнний період відбулася в Луцьку 1927 р.

У місті в першій половині 20-х років ХХ ст. не існувало літературного осередку, хоча на вірші чи прозу міських письменників та поетів можна було натрапити на сторінках місцевої преси. У другій половині 1930-х рр. на Волині був організований літературний осередок «Волинь», що згрупувався навколо однойменного щотижневика, який друкувався в Луцьку.

Відзначимо, що воєводський центр став місцем діяльності громадських товариств з охорони культурної спадщини. Серед них Волинське товариство краєзнавців і опіки над пам'ятками минулого, Товариство приятелів науки. У міжвоєнний період Луцьк став і музейним центром. Відкриття Волинського музею відбулося 16 червня 1929 р.

У **підрозділі 4.2 «Освітнє середовище міста»** проаналізовано особливості розвитку та структуру освіти в Луцьку в 1919–1939 рр.

Основними нормативними документами, відповідно до яких діяли освітні заклади Луцька в міжвоєнний період, були: «Декрет про загальнообов'язкову освіту» 1919 р., закони «Про організацію та утримання державних початкових шкіл», «Про будівництво державних початкових шкіл» 1922 р., закон «Про деякі положення організації шкільництва» 1924 р., «Про організацію шкільництва» 1932 р.

Порівняно з іншими воєводськими центрами в Луцьку була значно більша кількість неписьменного населення, що було зумовлено і загальним станом системи освіти, і темпами перетворення в цій сфері. Розвиток освіти в місті, як і на східних кресах загалом, упродовж міжвоєнного періоду повністю контролювався польською владою. У травні 1922 р. в Луцьку було створено кураторіум Волинського шкільного округу. Він здійснював контроль над виховними та освітніми установами, державними школами, розробляв плани бюджету округу та фінансування освітніх закладів, вирішував питання шкільних кадрів. З 1 жовтня 1933 р. почали діяти шкільні інспектори, що контролювали державні та приватні школи, заклади дошкільного виховання.

Система освіти Луцька в 1919–1939 рр. охоплювала дошкільні, загальноосвітні, середні, професійні та вищі навчальні заклади. Вони могли бути як державними, так і приватними. Їх кількість упродовж міжвоєнного періоду постійно зростала. Так, якщо в 1921 р. в Луцьку був лише один заклад дошкільної освіти, то в 1932 р. їх діяло вже п'ять. Загальноосвітніх шкіл у Луцьку в 1922 р. було чотири, в 1925 р. – шість, а в 1935 р. – вісім. На початку 1930-х рр. у місті діяло шість середніх навчальних закладів (із них лише один був державним) та чотири професійних школи.

Позашкільна освіта міжвоєнного Луцька була представлена вечірніми курсами та школами для дорослих, навчання в яких проводилися за програмою семикласної школи.

Важливе місце в розвитку освіти міста відігравали громадські організації: «Польська шкільна матиця», Луцька повітова «Просвіта», Товариство імені Лесі Українки, «Чеська шкільна матиця», «Тарбут», «Талмуд-Тора», Союз єврейських шкіл.

У **підрозділі 4.3 «Церковно-релігійні громади»** проаналізовано діяльність юдейської, римо-католицької, православної, протестантської, караїмської громад Луцька в 1919–1939 рр.

У міжвоєнний період Луцьк був поліконфесійним містом. Свою національно-культурну ідентичність релігійні громади міста утверджували через різні організаційні форми (релігійні адміністративні одиниці, громадські організації, освітні заклади) та напрями роботи (проповіді, видавнича діяльність, доброчинність). Зазначимо, що польська влада контролювала та впливала на діяльність кожної з релігійних громад. Особливо цей вплив посилювався в другій половині 1930-х рр.

Юдейська громада Луцька ретельно дотримувалася традиційних для євреїв норм життя та була самоорганізована в єврейську релігійну гміну, яку очолював рабин. У місті неодноразово проводилися з'їзди рабинів усіх воєводських єврейських гмін, під час яких обговорювалися різні питання громадського життя.

Структурно римо-католицька громада міста входила до складу Луцької дієцезії. Помітним явищем у житті римо-католиків міста та Волині було проведення 30 серпня – 1 вересня 1927 р. в Луцьку синоду дієцезії, де було обговорено питання щодо поширення римо-католицького віросповідання серед населення Волині та збільшення його впливу в різних галузях життя суспільства. Поширенням римо-католицького віросповідання опікувалася не лише церква, а й різні громадські організації, зокрема Луцьке римо-католицьке товариство, ціллю якого була допомога бідним католикам у Луцьку та повіті, та Католицька акція – релігійна організація, що мала на меті перебудову суспільства на церковних засадах. Популяризації та поширенню римо-католицького віросповідання на Волині сприяла діяльність Луцької католицької семінарії, Луцького дієцезійного братства християнської науки. Прикладом активної діяльності польської влади для залучення більшої кількості православних до католицького віросповідання стало існування в Луцьку парафії Католицької церкви східнослов'янського обряду (неоунії).

Протягом міжвоєнного періоду православна громадськість Волині активно виступала за українізацію церкви. Одним з етапів українського церковного відродження став церковний з'їзд, що відбувся в Луцьку 5–6 червня 1927 р. Делегати з'їзду, окрім організаційних, розглядали питання про загальний стан церковно-релігійного життя українського населення в Польщі; задоволення релігійних потреб православних українців у справі церковних богослужінь, поширення шкільної та позашкільної релігійної освіти, літургійних книг та релігійно-моральної преси, збільшення кількості священнослужителів, справи внутрішнього устрою та господарської діяльності православної церкви в Польщі. На обороні православної віри в Луцьку стояло Товариство імені митрополита Петра Могили, Луцьке Хрестовоздвиженське братство.

Релігійна палітра міжвоєнного Луцька була представлена і менш численними релігійними громадами. Серед них – караїмська, лютеранська, євангелісти-християни, баптисти та адвентисти сьомого дня.

У **висновках** підведено підсумки проведеного дослідження, викладено основні його результати, які виносяться на захист:

- на основі аналізу історіографічних напрацювань констатовано, що тема дисертації не була належно висвітлена в науковій літературі. На сьогодні відсутні узагальнювальні праці стосовно суспільно-політичного, соціально-економічного та культурного розвитку Луцька в 1919–1939 рр. Наявна джерельна база є достатньо репрезентативною для проведення дослідження, при цьому значну кількість неопублікованих джерел уведено до наукового обігу вперше. Своєрідність теми потребувала застосування відповідних методологічних засад; це, зокрема, виявилось в поєднанні загальнонаукових і спеціальних історичних методів дослідження;

- показано, що становлення польської влади в місті відбувалося протягом 1919–1921 рр. та завершилося створенням Волинського воєводства з центром у Луцьку. Місцеве самоврядування Луцька забезпечувалося магістратом та міською радою, що їх контролювали воєвода та староста як представники польської державної адміністрації. У своїй діяльності вони керувалися постановами щодо міського самоврядування генерального комісара східних земель 1919 р., постановою Ради міністрів Другої Речі Посполитої «Про часткову зміну устрою територіального самоврядування» від 1933 р., а також регіональними правилами та інструкціями для функціонування міської ради й управління;

- визначено, що міжвоєнний Луцьк був центром громадсько-політичного життя Волині. Серед форм самоорганізації лучан у 1919–1939 рр. були: утворення окремих органів самоврядування, політичних партій, товариств, професійних союзів. Мешканці Луцька створювали громадські організації, різноманітні за ціллю та характером діяльності: культурні, економічні, соціального та гендерного спрямування. Найвпливовішу роль у суспільно-політичному житті міста відігравали поляки, які мали значні державні преференції та панівне представництво в органах влади й самоврядування. Наслідком цього стало значне обмеження громадсько-політичної активності інших етнічних груп;

– з'ясовано, що економічна слабкість Польської держави та дискримінаційна політика щодо східних воєводств стали головною причиною повільних темпів економічного розвитку Луцька, основою економіки якого були дрібна промисловість та торгівля;

– показано, що приєднання Волині до складу Другої Речі Посполитої та надання Луцьку статусу воєводського центру визначили особливості етносоціального розвитку міста на все міжвоєнне двадцятиліття. Основною ознакою цього періоду, окрім демографічного фактору та урбаністичних процесів, став вплив політичних чинників, метою яких була інтеграція Волині й Луцька як її адміністративного центру в загальнопольський політичний, економічний та культурний простір. Наслідками такої політики стало значне переселення до Луцька поляків з інших воєводств Другої Речі Посполитої та стимулювання владою еміграції єврейського населення. Луцьк не став дієвим регіональним урбаністичним центром. За рівнем комфортності та вартості життя в окремі періоди він був одним із найдорожчих у міжвоєнній Польщі;

– встановлено, що характер перетворень у соціальній сфері Луцька 1919–1939 рр., з одного боку, був стимульований набуттям містом воєводського статусу, з іншого – залежав від загального економічного становища й темпів зростання кількості міського населення. Розвиток соціально-побутової сфери міста забезпечували влада та численні громадські організації. Серед проблем, з якими вони стикалися, був брак фінансування й ігнорування санітарних правил, що призводило до поширення різних епідемій та незадовільного загального естетичного вигляду міста;

– констатовано, що в міжвоєнний період Луцьк став центром культурно-мистецького життя всього воєводства. Найбільшого розвитку та популярності серед мешканців міста в міжвоєнний період набув театр. Місцева громадськість відіграла вирішальну роль у розвитку музичного, художнього та літературного мистецтва. Упродовж міжвоєнного періоду популярним стало кіномистецтво. Пам'яткоохоронна справа в Луцьку представлена діяльністю громадських товариств, завдяки яким у місті було відкрито Волинський музей;

– підтверджено, що в міжвоєнному Луцьку система освіти складалася із дошкільної, початкової загальноосвітньої, середньої загальноосвітньої та професійної, позашкільної освіти. Польська влада контролювала створення та діяльність луцьких навчальних закладів через Волинську шкільну кураторію. Особливо активну роль у розбудові шкільництва та поширенні освіти серед населення міста відіграли різноманітні освітні товариства різних етнічних груп населення;

– досліджено, що в 1919–1939 рр. Луцьк був багатоконфесійним містом. Свою національно-культурну ідентичність релігійні громади розвивали через різні організаційні форми (релігійна гміна, дієцезія, парафія, товариства, братства) й напрями роботи (богослужіння, створення добродійних товариств, релігійних інститутів та навчальних закладів, публікація спеціальної літератури). У релігійному житті міста найпомітнішу роль відігравали римо-католики, діяльність яких польська влада використовувала для реалізації власної політики на Волині.

Отже, суспільно-політичний, соціально-економічний та культурний розвиток Луцька в міжвоєнний період (1919–1939 рр.) є невід’ємною частиною історії України й Польщі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях:

1. Малеончук Г. Нормативно-правові засади функціонування органів влади та місцевого самоврядування у Луцьку в 1919–1939 рр. / Галина Малеончук // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Історичні науки. – 2013. – № 21 (269). – С. 53–60.
2. Малеончук Г. Світське життя Луцька в період його перебування у складі Другої Речі Посполитої / Галина Малеончук // Літопис Волині : всеукр. наук. часоп. – 2013. – Ч. 12. – С. 60–63.
3. Малеончук Г. Розвиток охорони здоров’я, санітарії та соціальної опіки в Луцьку в 1919–1939 рр. / Галина Малеончук // Літопис Волині : всеукр. наук. часоп. – 2013. – Ч. 13. – С. 54–61.
4. Малеончук Г. Соціально-економічне становище Луцька в 1919–1921 рр. / Галина Малеончук // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. пр. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. – 2013. – Вип. 676–677. – С. 134–139.
5. Малеончук Г. О. Культурне та громадсько-політичне життя міжвоєнного Луцька / Г. О. Малеончук // Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences, II(5). – Budapest, 2014 – Issue 31. – P. 38–42.
6. Малеончук Г. Релігійне життя Луцька в 1919–1939 рр. / Галина Малеончук // Історичні студії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2014. – Вип. 11–12. – С. 45–52.
7. Малеончук Г. О. Етносоціальні і демографічні процеси в Луцьку в 1919–1939 рр. / Г. О. Малеончук // Гілея : наук. вісн. : зб. наук. пр. – К., 2015. – Вип. 98. – С. 36–40.

Публікації, які додатково відображають результати дисертації:

8. Малеончук Г. О. Мистецьке життя Луцька в міжвоєнний період / Г. О. Малеончук // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку : зб. наук. пр. : наук. зап. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту / упоряд. В. Г. Виткалов ; редкол. : А. Г. Банукарський, В. Г. Горпенко, С. В. Виткалов та ін. – Рівне : РДГУ, 2013. – Вип. 19, т. 2. – С. 90–94.
9. Малеончук Г. О. Клуб «Рідна хата» як осередок громадського життя в Луцьку в 1920–1930-х рр. / Г. О. Малеончук // Пріоритети сучасних суспільних наук у трансформаційних умовах : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 26–27 верес. 2014 р.). – Львів : ГО «Львівська фундація суспільних наук», 2014. – С. 75–77.

10. Малеончук Г. Розвиток охорони здоров'я в Луцьку (1919–1939 рр.) / Галина Малеончук // Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. студ. та асп. (14–15 трав. 2014 р.). У 3 т. Т. 2. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. – С. 63–65.

11. Малеончук Г. Стан і розвиток освіти Луцька в міжвоєнний період / Галина Малеончук // Драгоманівські історичні студії : зб. наук. пр. молодих істориків / відп. ред. і упоряд. О. В. Потильчак, І. Г. Ветров, О. О. Сушко. – К. : Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2014. – Вип. 2 (6). – С. 402–411.

АНОТАЦІЯ

Малеончук Г. О. Суспільно-політичний, соціально-економічний та культурний розвиток Луцька у міжвоєнний період (1919–1939 рр.). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук зі спеціальності 07.00.01 – історія України. – Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки МОН України, Луцьк, 2015.

У дисертації проведено комплексне дослідження історії Луцька в міжвоєнний період (1919–1939 рр.). Висвітлено етапи становлення й законодавчу базу функціонування органів влади та самоврядування в місті в період його перебування у складі Другої Речі Посполитої. Визначено основні форми громадсько-політичної діяльності різних етнічних груп населення Луцька. Проаналізовано структуру мешканців міста, а також фактори, що впливали на її зміну. Вивчено особливості й рівень економічного розвитку Луцька у зв'язку з процесами, що відбувалися на Волині та в Польщі. Досліджено соціально-побутову сферу й дозвілля лучан у 1919–1939 рр. Показано особливості розвитку мистецтва в центрі Волинського воєводства в міжвоєнне двадцятиліття. З'ясовано структуру освітньої системи міста та вплив польської влади на її діяльність. Розкрито головні аспекти релігійного життя Луцька в 1919–1939 рр.

Ключові слова: Друга Річ Посполита, Волинь, воєводський центр, Луцьк, суспільно-політична діяльність, міське управління, соціально-економічні процеси, культурний розвиток.

АННОТАЦИЯ

Малеончук Г. А. Общественно-политическое, социально-экономическое и культурное развитие Луцка в межвоенный период (1919–1939 гг.). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.01 – история Украины. – Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки, МОН Украины, Луцк, 2015.

В диссертации проведено комплексное исследование истории Луцка в межвоенный период (1919–1939 гг.). Освещены этапы становления и законодательная база функционирования органов власти и самоуправления в городе в период его пребывания в составе Второй Речи Посполитой. Определены основные формы общественно-политической деятельности различных этнических групп

населения Луцка. Проанализирована структура жителей города, а также факторы, влияющие на ее изменение. Изучены особенности и уровень экономического развития Луцка в связи с процессами, происходящими на Волыни и в Польше. Исследована социально-бытовая сфера и досуг лучан в 1919–1939 гг. Показаны особенности развития искусства в центре Волынского воеводства в межвоенное двадцатилетие. Выяснены структура образовательной системы города и влияние польской власти на ее деятельность. Раскрыты главные аспекты религиозной жизни Луцка в 1919–1939 гг.

Ключевые слова: Вторая Речь Посполитая, Волынь, воеводский центр, Луцк, общественно-политическая деятельность, городское управление, социально-экономические процессы, культурное развитие.

ABSTRACT

Maleonchuk H. O. Socio-political, socio-economic and cultural development of Lutsk in the interwar period (1919–1939). – Manuscript.

Thesis for a candidate's degree in historical sciences, in specialty 07.00.01 – history of Ukraine. – Lesya Ukrainka Eastern European National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Lutsk, 2015.

The study shows that the assumption of the Polish power in Lutsk took place in 1919–1921 and culminated in the establishment of Volyn province with the center in Lutsk. Local government of Lutsk was provided by the magistrate and the city council, which were controlled by the governor and mayor as the representatives of the Polish public administration. In their activities they were guided by the regulations regarding local self-government of Commissioner-General of the Eastern lands, 1919, by the decree of the Council of Ministers of the Second Polish Commonwealth «About partial change of the system of local self-government» from 1933, as well as by the regional rules and regulations for the functioning of the city council and management.

The interwar Lutsk was the center of public and political life of Volyn. Among the forms of self-organization of Lutsk citizens in 1919–1939 were the following: the formation of separate bodies of self-government, political parties, societies, trade unions. The inhabitants of Lutsk created public organizations diverse in purpose and nature of activity: cultural, economic, social and gender ones. The most influential role in the political life of the city was played by the Poles, who had considerable public preferences and dominant representation in government and self-government bodies. Consequently the political activity of other ethnic groups was significantly restricted.

It has been proved in the thesis that the economic weakness of the Polish state and the discriminatory policies towards the Eastern provinces became the main reason for the slow pace of economic development of Lutsk, whose economy was mainly based on minor industry and trade.

It has been shown that the annexation of Volyn to the Second Polish Commonwealth and the provision of Lutsk with the status of a provincial centre have identified features of ethno-social development of the city during the whole interwar period. The main feature of this period, in addition to the demographic factor and urban

processes, has been the influence of political factors, the aim of which was integration of Volyn region and Lutsk, as its administrative centre, in general Polish political, economic and cultural space. In consequence of such policies Poles from other provinces of the Second Polish Commonwealth settled in Lutsk and the authorities encouraged the emigration of the Jewish population. Lutsk failed to become an essential regional urban centre. According to the level of comfort and cost of living in certain periods it was one of the most expensive towns in interwar Poland.

It has been established that the nature of the transformations in the social sphere in Lutsk in 1919–1939, on the one hand, was stimulated by the gaining of provincial status of the city, on the other hand – depended on the overall economic situation and growth in urban population. The development of social sphere of the city was provided by the government and numerous public organizations. They faced the following problems: the lack of funding, and neglect of sanitary rules, which led to the spread of various epidemics and unsatisfactory general aesthetic look of the city.

The author states that in the interwar period, Lutsk became the center of cultural and artistic life of the province. Theatre got the highest development and became rather popular among the residents of the city in the interwar period. The local community played a crucial role in the development of musical, artistic, and literary arts. During the interwar period cinema became popular. The movement for the protection of monuments in Lutsk presented the activity of public societies, which helped to open Volyn Museum in Lutsk.

The thesis has confirmed that in the interwar Lutsk, the educational system consisted of preschool, primary, secondary, vocational, and non-formal education. The establishment and management of Lutsk educational institutions was controlled by the Polish government via Volyn school supervision. A particularly active role in the development of schooling and the spread of education among the population of the city was played by various educational associations of different ethnic groups.

According to the research, in 1919–1939 Lutsk was a multi-religious city. Communities developed their national and religious identity through various organizational forms (religious commune, the *diyetseziya*, parish, society, brotherhood) and activities (worship services, the establishment of charitable societies, religious institutions and educational institutions, publication of specialized literature). In the religious life of the city the most prominent role was played by the Roman Catholics, whose activity was the method of the Polish authorities towards the implementation of their own policy in Volyn.

Key words: Second Polish Commonwealth, Volyn, provincial centre, Lutsk, socio-political activity, city management, socio-economic processes, cultural development.

Підписано до друку 24.12.2015 р. Формат 60х84 1/16. Папір офсетний.
Друк на різнографі. Обсяг 0,9 ум. друк. арк. 0,9 обл.-вид. арк.
Наклад 100 пр. Зам. 213. Видавець і виготовлювач – Вежа-Друк
(м. Луцьк, вул. Бойка, 1, тел. (0332) 29-90-65).
Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України
ДК № 4607 від 30.08.2013 р.